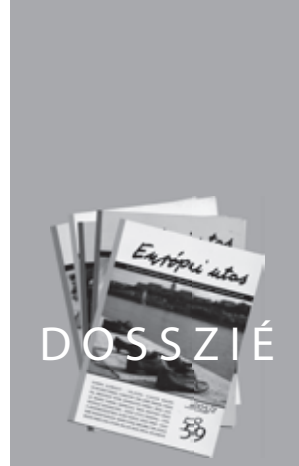

A Duna és a tenger

– beszélgetés Claudio Magrisszal –

DOSSZIÉ

Cividale del Friuliban az évről évre megrendezett Mittelfest idei eseménye Magris Duna-könyvének színpadi adaptációja volt. Az író ebből az alkalmából kértük interjúra Triesztben, a tengerparton.

– *Különleges esemény másnapján vagyunk itt, a tenger partján, annál a tengernél, ahova a Duna is ömlik. A tegnapi előadás is a Dunáról szólt. Önnek mit jelentett?*

– Kitűnőnek találtam az előadást, amelyet Giorgio Pressburger rendezett más rendezők és színészek közreműködésével. Nekem külön öröm, hogy az a Pressburger rendezte meg a Dunát, aki egy személyben testesíti meg azt a világot, amelyről könyvemben beszél: ő magyar származású, de olaszul ír, ezen felül kiváló olasz színházi rendező. A közreműködők közül megemlíteném még Marcuccit, aki évekket ezelőtt színpadra állította a *Standelmart*-ot, a színész Omero Antonuttit, akit nagyon szeretek, és aki a rádiófeldolgozásban is szerepelt. Aztán ott van még Ottavia Piccolo, akinek lefordítottam a *Médeiát*; egy szóval nagy esemény volt a tegnapi, az egész előadás gyönyörű volt. Nincs nagyobb öröm egy író számára, mint ha azt látja, hogy a művét feldolgozzák és híven megőrzik, miközben persze törvényszerűen valami más lesz belőle.

– *Ez ritkán következik be...*

– Igen, de tegnap este mégis megtörtént. Nagyon jó volt látni a könyvből készült színházi előadást, ami ezáltal valaki másnak a műve is lett. Giorgio Pressburgeré és természetesen a többi alkotóé is. Olyan ez, mint amikor moziba megyünk: ilyenkor természetesen a színészeket és a rendezést figyeljük, az íróról pedig megfeledezünk; vagy olyan, mint amikor a gyermekünket látjuk, aki a mi részünk, hozzánk tartozik, de a saját útját járja. A tegnapi előadás pedig elsősorban azért tetszett, mert bár hű a közép-európai eszméhez, de az a Közép-Európa, amelyről az előadás szól, s amely a könyvben is jelen van, az egész világnak a tükörképe, a mai világ Bábelét, kavargását jelképezi. A Duna sem csak egy folyó, Ausztria, Magyarország vagy Közép-Európa folyója, hanem az élet folyamát jelenti, összes nagy álmunkkal, a lehető-

ségekkel és nehézségekkel, mindazzal, amit nyerünk s amit veszítünk velük. Ebben az értelemben az előadásban teljesen magamra ismertem, egyfajta Pickwick-utazás volt számomra.

– *A folyam a változás érzését kelti az emberben, és folyik, elmúlik, megváltozik nemcsak a Duna, hanem a közép-európai gondolat is. Ön milyen változásokat lát a kilencvenes években Közép-Európában, és miben változott meg a Közép-Európa fogalma?*

– Természetesen minden mozog és elmúlik, de minden attól függ, mi hogyan éljük meg a változásokat. Folyamatos veszteségként is megélhetjük őket, de megpróbálhatjuk megőrizni magunknak mindazt, ami fontos volt számunkra, azokat az embereket, akiket szerettünk, a dolgokat, amelyekben hittünk. Azt hiszem, hogy kicsit olyanok vagyunk, mint egy fa törzse, amely az évyűrűkben valamilyen módon megőrzi mindazt, ami elmúlt. Ez egyaránt érvényes az egyes emberek történetére és a kollektív történelmre. Ami pedig Közép-Európát illeti, itt bonyolultabb a helyzet. Az utóbbi évek politikai változásainak köszönhetően megszűnt a közös sors tudata, ami ezeket az országokat összefűzte. Természetesen most is összehasonlítható a magyarországi helyzet például a romániai helyzettel vagy a volt Jugoszlávia helyzetével, de az eredmények nagyon különbözőek lennének. Nagy a veszélye annak, hogy a nacionalista indulatok lerombolják az együvé tartozás, az egy kultúrkörhöz tartozás érzését. Ebben a körbe természetesen igen különböző kultúrák tartoznak, hisz a nemzetek éppúgy különböznek egymástól, mint az egyének, s természetes, hogy ragaszkodnak sajátosságaikhoz, de talán még megvan a nagyobb közösséghez tartozás élménye is. Az (...) identitás csak akkor igazi, ha spontán módon éljük meg, szinte megfeledezve róla. Szeretjük például a hazánkat, de nem hangoztatjuk útonútfélen: olasz vagyok! Magyar vagyok!, hanem szeretjük Magyarországot, szeretjük Olaszországot, és így tovább. Egy nápolyi barátom, Nicola Kapler mondta egyszer, hogy két különböző dolog nápolyinak lenni és nápolyiként viselkedni. Van az identitásnak helyes és hibás felfogása is, s ez nemcsak a nápolyiakra igaz, hanem a közép-európaiakra is. Abban a pillanatban,

amikor az identitás a másikkal szembeni előítéletté válik, el vagyunk veszve. A bálványimádás véres áldozatokat követel, mint azt a közelmúltban is láttuk.

– *Azt mondta, hogy az évgyűrűk az ember életében is jelen vannak. Az ön évgyűrűi hogyan alakultak az utóbbi években, mi változott? Tudjuk, hogy politizált, egyszerre író és tanár; milyen változások voltak tehát az ön életében?*

– Elsősorban egy igen fájdalmas változás történt, amely megfosztott feleségtől, akinek a segítségével nélkül nem az lennék, aki vagyok, nem írtam volna meg azokat a könyveket, amelyeket megírtam, másképp éltem volna le az életem.

– *Enyhül már részben ez a fájdalom?*

– Nem igaz, hogy az idő enyhíti a fájdalmat, mert amikor a hiány nagyon erős, az idő múlásával csak egyre jobban érzi azt az ember. Egyébként megpróbálok a lehető legjobban élni, és ebben Marisa segített leginkább: az utolsó pillanatig jól éltünk, kihasználtuk a perceket. Nem engedte, hogy a vég, amit ő már tisztán látott, megzavarja életünket. Valóságos leckét adott nekem életöröm, erő és bátorság dolgában. De amikor valaki az egész létét és világlátását megosztotta valaki mással, és ez a másik egyszer csak eltűnik, olyan ez a léleknek, mint amikor a testtől elvonják a vitamint. Hisz ha például a C-vitamint elvonják egy hétre, nem történik semmi, de ha egy fél évig kimarad, akkor megbetegszünk, skorbutosok leszünk, s ez történik a lélekkel is. Marisa egyébként jelen van utolsó könyvemben is, amelynek címe *Mikrokozmoszok*, jelenléte a könyvben epikus és tárgyiasított jelenlét...

– *Ha jól tudom, igen nagy sikere volt a könyvnek, díjat is kapott...*

– Igen, igen, megkapta a Strega-díjat, több nyelvre is lefordították, remélem, magyarra is le fogják... Egy utazásról szól, ezúttal kis eldugott helyekre utazik a főszereplő, akiről egyébként keveset tudunk. Apránként bontakozik ki előttünk a személyisége azokból a történetekből, amelyek sorsát keresztezik,

a tájakkól, amelyeknek alakításában ő is részt vesz.

Természetesen nem hiányzik a könyvből az esszéisztikus vonal sem, de az előző művekhez képest az elbeszélés itt nagyon erősen érezteti hatását. Epikus mű ez, sok szereplővel és sok történettel, amelyek néha humorosak, komikusak, máskor pedig tragikusak vagy éppen bizarrok. Sok az olyan kis történet, amelyben a legutóbbi évek tragikus változásai tükröződnek, fontos szereplőkkel, akik többnyire névtelenek a könyvben... Íme, ezek a fa évgyűrűi...

Ami az utóbbi évek politikai tevékenységét illeti, az egy svejki vállalkozás volt, tudniillik szenátor voltam a tizenkettedik parlamenti ciklusban, amely korai véget ért egy évvel ezelőtt. Egy olyan párt képviselője voltam, amelynek egyben én voltam az egyetlen jelöltje is. Még Trockij sem álmodott ilyen direkt demokráciáról. Azért történt ez így, mert az összes Berlusconi-ellenes párt híve rám szavazott. Az 1994-es választási kampány alatt történt, ekkor kezdett el feljönni a Polo per la Libertà és a Forza Italia, így a centрупártok közül rám szavazott a Néppárt (Partito popolare) és a baloldaliak közül a Partito Democratico della

Claudio Magris és Giorgio Pressburger

Sinistra (Baloldali Demokratikus Párt) és a Rifondazione Comunista (Kommunista Párt). Mivel azonban ezek a pártok hivatalosan nem léphettek koalícióra, mert ezt a római központok nem engedték, ezért itt, Triesztben egész egyszerűen eltűntek, nem indítottak jelöltet a választásokon. Én Németországban voltam, nem vettem részt a választási kampányban, és azt hiszem, éppen ezért választottak meg, mert ha rendeztem volna választási kampányt, biztosan veszíték. A barátaim a San Marco kávéházban kitaláltak egy politikai mozgalmat, de elfelejtették jelöltetni magukat a választásokra, így én voltam a párt egyetlen jelöltje. A szenátusban is csak úgy emlegettek: a Magris-párt, a Magris-lista. Természetesen aztán részt vettem abban a csoportosulásban,

amely a centrumtól balra helyezkedett el, de aztán mindezt háttérbe szorította az az esemény, amelyről az imént beszéltem.

– *De ez a svejki tapasztalat mégis befolyásolta később irodalmi munkásságát, világlátását?*

– Nézze, a politika világa nem az én világom. Én azért csináltam ezt végig, s ez most talán komikusan hangzik, mert egyszer az életben ezt az adót is le kell róni. De egyáltalán nem szórakoztatott a dolog, nem telt benne örömmel, tehát olyan dolognak gondolom, amit csak egyszer lehet kipróbálni az életben, mert az áldozathozatalt nem kell túlzásba vinni, ugyanúgy, ahogy az erkölcsösséget sem kell túlzásba vinni. Lehetünk Kant-hívók, de csak bizonyos fokig. Nagyon érdekes volt látni a változások egyes momentumait, amelyek az első köztársaságtól a másodikig vezettek, s többek között nagyon érdekes volt látni, hogy a valóság olyan iramban változik, hogy a parlamenti idő képtelen követni. Szerintem ez a demokrácia legfőbb problémája napjainkban. Azt kell mondanom, hogy emlékeim összességükben kellemesek. Azt hiszem, mielőtt irodalmi műbe foglalnám ezt az élményt, sokáig kell még érlelődnie bennem, nem utolsósorban azért, mert attól tartok, kiszínezném

az eseményeket, s ez igazságtalan lenne a konkrét problémákkal szemben; egyelőre tehát még szunyad az élmény bennem, majd meglátjuk, hogy meg tudom-e írni.

– *Most attól eltekintve, hogy a politikai élményei miként fognak megjeleni műveiben, min dolgozik éppen? Mert ön mindig kettős életet él, egyrészt filológus, irodalmár, másrészt író...*

– Az én életem nem is kettős élet, nevezhetjük nyugodtan hármás vagy négyes életnek is... a *Mikrokozmoszokban* írok le egy történetet, amely a va-

lóságban is megesett velem, én aztán feldolgoztam ezt a könyvemben.

– *Hol történt ez?*

– Valcellinában történt, egy kis völgyben. Megérkeztem egy dokumentációs központba, egy múlt századi költő művét kerestem, aki himnuszt írt az Anyaghoz, s ez éppen érdekelt engem. S amikor megkérdeztem a könyvtárost, hogy fellelhető-e a mű, ő ahelyett, hogy igennel vagy nemmel válaszolt volna, megkérdezte: Hát ön kit képvisel? – mert el sem tudta képzelni, hogy valaki csak úgy saját szakállára utazgasson. Mire én azt válaszoltam, hogy nagyon sok kategóriát képviselek: a halandókat, a kétlábúakat, a házásokat, az apákat, a fiúkat, a sógorokat, a barátokat, sajnos a testvéreket nem, mert nincs testvérem, de az unokatestvéreket például már igen. Ezt csak a többrétű élet kapcsán mondom... Valóban dolgozom, mostanában egy regényterven dolgozom, ami eléggé igénybe vesz...

– *...nagy lélegzetvételű...?*

– ...igen, elég nagy lélegzetvételű mű, sok víz van ebben is, tenger.

– *Utazás?*

– Igen, utazás is van benne, csak hogy még igen-csak kezdeti stádiumban vagyok. Abban a stádiumban, amikor még nem lehet tudni, hogy fiú lesz-e a gyerek, vagy lány, sőt még azt sem igazán, hogy meg fog-e születni egyáltalán...

– *Ön triesztiként él vagy triesztiként viselkedik?*

– Fel sem merül bennem a kérdés, azért élek itt, mert szeretek itt élni, anélkül hogy gondolkodnom kéne ezen, meg is feledkezem róla.

– *Csak a víz miatt kérdeztem...*

– Igen, igaz, hogy a víz sokat számít, azt hiszem, hogy a víznek nagy szerepe van abban, hogy visszatértem ide. Nincs olyan szezon május és október között, hogy meg ne mártóznék a tengerben. De félretéve a viccet, a kapcsolatam a tengerrel olyan erős, hogy a legszomorúbb pillanataimban, az elmúlt évben, amikor életem legnehezebb pillanatait éltem meg, a tenger valóban mintha kicsit segített volna...

– Egy Pavese-sor jut kezembe: „Mindent befogadsz és mindent kifürkészel... olyan vagy, mint a tenger...” Ön úgy érzi, hogy a tenger kifürkészi önt?

– Ó igen, persze, kifürkészel, próbára teszt, megítél. De mindebben nincs semmi kihívás, semmiféle érvényesülni akarás, ellenkezőleg, a tenger szabadon enged, átadhatom magam neki...

Szomráky Béla

Európai Utas 28. sz. 1997/3.